

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Tilmen Höyük'te Bulunmuş Olan MÖ 3. Binyıla Ait Bir Grup Açık Renkli Yalın Keramik

A Group of 3rd Millenium BC Plain Simple Ware Pottery Found at Tilmen Höyük

Sabahattin EZER^{a*}

^a Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Adıyaman /TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-9244-5802

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 28 Ekim 2023

Kabul tarihi: 7 Aralık 2023

Anahtar Kelimeler:

Tilmen Höyük,

İlk Tunç Çağı,

Açık Renkli Yalın Keramik.

ÖZ

Tilmen Höyük'teki kazılar 1959-64 ve 1969-72 yılları arasında U. Bahadır Alkım tarafından yürütülmüştür. Söz konusu kazılar sonucunda Tilmen Höyük'te MÖ 4. binden MÖ 2. binyılın sonlarına kadar kesintisiz bir yerleşim saptanmıştır. Bu kazılar sonucu bulunmuş olan İlk Tunç Çağı'na ait çark yapımı, iyi pişmiş bir grup keramik tarafımızdan Açık Renkli Yalın Keramik (ARYK) olarak isimlendirilmiştir. Bu keramik grubu ilk olarak Braidwood tarafından Plain Simple Ware / Simple Ware olarak arkeoloji literatürüne girmiştir. Açık renkli, çark yapımı, hamuru iyi antılmış ve iyi pişmiş olan bu keramik grubu İlk Tunç Çağı'nda Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Kuzey Suriye'de yoğun olarak görülür. Uluslararası terminolojide Orta Fırat Bölgesi, Fırat Nehri'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Kuzey Suriye'de kalan kısmını tanımlamaktadır. Bu bölge ARYK grubunun çekirdek bölgesi olarak kabul edilebilir. Çok geniş bir yayılım alanı bulmuş olan ARYK Doğu ve Orta Anadolu'da ithal malzeme olarak görülmektedir. Söz konusu keramik grubu Geç Kalkolitik Çağ'dan itibaren gelişimini sürdürerek MÖ. 2. binyıl boyunca görülmeye devam eder. Özellikle İTÇ'den itibaren teknolojik gelişmeler gösterir. ARYK, İTÇ başlarında çarkta üretilmeye başlar ve İTÇ'nin sonlarına doğru hızlı çark üretimi bir keramik grubu olarak devam eder. İTÇ'nin sonlarında bu keramik grubunun belli standartlara bağlı, seri olarak üretildiğini söyleyebiliriz. ARYK grubunda görülen bazı formlar tarihlenme açısından önemlidir. *Cyma-recta* olarak bilinen "S" profilli kâseler İTÇ I-II'ye, *caliciform* olarak bilinen çan biçimli bardaklar ise İTÇ'nin sonlarına tarihlenmektedir. Bu makalede incelenmiş olan Tilmen Höyük'e ait keramikler İTÇ I'den başlayarak İTÇ/OTÇ geçiş evresine tarihlenmektedir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: October 28, 2023

Accepted: December 7, 2023

Key Words:

Tilmen Höyük,

Early Bronze Age,

Plain Simple Ware.

ABSTRACT

The excavations at Tilmen Höyük were carried out by U. Bahadır Alkım between 1959-64 and 1969-72. These excavations revealed an uninterrupted settlement at Tilmen Höyük from the 4th millennium BC to the end of the 2nd millennium BC. A group of wheel-made, well-fired pottery belonging to the Early Bronze Age recovered during these excavations has been named *Açık Renkli Yalın Keramik* (ARYK) by us. This ceramic group was first introduced to the archaeological literature as Plain Simple Ware by Braidwood. This light-colored, wheel-made, well-purified, and well-fired ceramic group is found extensively in Southeastern Anatolia and Northern Syria during the Early Bronze Age. In international terminology, the Middle Euphrates Region is defined as the part of the Euphrates River in Southeastern Anatolia and Northern Syria. This region can be considered as the main region of the ARYK group. ARYK, which has found a very wide distribution area, is seen as an imported material in Eastern and Central Anatolia. The ceramic group in question continued its development from the Late Chalcolithic Age and continued to be seen throughout the 2nd millennium BC. It shows technological developments, especially since the EBA. ARYK begins to be produced on wheels at the beginning of the EBA, and rapid wheel production continues as a ceramic group towards the end of the EBA. We can say that this ceramic group was mass-produced in accordance with certain standards at the end of the EBA. Some forms seen in the ARYK group are important for dating. The "S" shaped bowls known as *cyma-recta* are dated to EBA I-II, while the bell-shaped cups known as *caliciform* are dated to the late EBA. The pottery from Tilmen Höyük analysed in this article dates from EBA I to the EBA/MBA transition phase.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: sezer@adiyaman.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

The terms Plain Simple Ware (PSW) and Simple Ware (SW), which are similar in terms of paste properties but differ technically, were first introduced into the archaeological literature as a result of R. Braidwood's studies in the Amik (Amuq) Plain. The light-colored sherds found in the Amik Plain belonging to the early phases of the Early Bronze Age are called Plain Simple Ware, while those belonging to the late phases of the EBA are called Simple Ware (Braidwood ve Braidwood 1960, pp. 264, 352, 406).

The EBA and Middle Bronze Age transition levels of Tilmen Höyük yielded pottery belonging to these two groups. The PSW and SW groups discussed here are named Açık Renkli Yalın Keramik (ARYK) in preference to the Turkish nomenclature. The 81 sherds recovered from Tilmen Höyük, which are included in the ARYK group, were evaluated within the scope of this study. Almost all of the pottery included in the Tilmen Höyük ARYK group consists of small sized vessels.

The ARYK group is a light-colored, wheel-made, well refined, well fired, and high quality pottery. All of the vessels are monochrome, uncoated, and unburnished. The most popular type of decoration is the groove decoration. The surface and paste colors of the vessels are generally the same, with beige predominating. The most typical vessel forms characterising the EBA are the cyma-recta and caliciform bowls and cups (Jamieson 2013b; Welton and Cooper, 2013).

The Tilmen Höyük ARYK group analysed in this article is more similar to the pottery group named Portakal Kırmızısı Hamur by B. Alkım and H. Alkım in terms of form diversity (H. Alkım 1979, pp. 139). Reserved Slip Ware group is another pottery group with which the ARYK group is related. These two ceramic groups are very similar in terms of technical, typological, and paste characteristics. The most important difference between the two pottery groups is the decoration concept observed in the Reserved Slip Ware group (Jamieson 1993, pp. 43; 2013a, pp. 105; Engin 2019, pp. 125; Sconzo 2015, pp. 116-118; Abay 1997, pp. 133, 135).

The ARYK group was widely distributed in Southeastern Anatolia and Northern Syria during the Early Bronze Age. This pottery group can be seen in the depression plain stretching from Amik Plain to Kahramanmaraş (Braidwood and Braidwood 1960, pp. 264, 352, 406; Carter 1995, pp. 334; H. Alkım, 1979, pp. 139-140). The previously mentioned area of Tilmen Höyük is located approximately at the center of this region. However, the Middle Euphrates Region is the most dense and dominant region where this pottery group is found (Thissen, 1985, pp. 99; Ezer, 2002, pp. 94; Engin, 2007, pp. 267-272; Sconzo, 2015; Engin, 2019, pp. 124; Ezer 2022, pp. 644). Especially in all EBA settlements discovered during the rescue excavations in this region, the ARYK group is found without exception (Jamieson, pp. 1993; Porter, 1999, pp. 316; Engin 2007, pp. 267-272; Finkbeiner, 2007). In the north of the Taurus Mountains, the ARYK group is seen as imported material. This ceramic group was encountered in the EBA settlements in the Eastern Anatolia Region which were flooded by the Keban and Karakaya dams (Esin, 1979, pp. 108; 1982, pp. 117; 2000, pp. 126; Duru, 1979, pp. 130-131, Resim 5; Sagona, 1994, pp. 16, fig. 20; Palmieri, 1981, pp. 112, fig. 6: 6-9; Frangipane, 2000, pp. 449-450; fig. 13: 6-14; Piccione et al., 2012, pp. 281, 287, fig. 2: a-b, fig. 8: 1-5; Darga, 2000, pp. 145). In Central Anatolia, Kültepe is the northernmost settlement where this type of material is found (Özgüç, 1986, fig. 3: 11, 20, çiz. 3: 12; Ezer 2014a, pp. 11, fig. 8). To the west of Tilmen Höyük, similar sherds of the ARYK group are known from Tarsus-Gözlükule. Here the pottery in question is labelled as Light Clay Ware (Goldman, 1956, pp. 104, 106-107, fig. 245: 178-187).

Due to its geographical location, the Southeastern Anatolia Region lies within the cultural zones of Northern Syria and Northern Mesopotamia. The Anti-Taurus mountain range forms a natural border between Southeastern Anatolia and Central Anatolia. This natural geographical boundary limited the cultural relations between the two regions and led to the formation of two different cultural zones.

According to the stratigraphy of Tilmen Höyük, the earliest pottery is dated to the EBA I/II transition (IIIi) and the latest to the EBA/MBA transition (IIIb-c). The EBA stratigraphy of Tilmen Höyük is more clearly revealed by some finds which are decisive for dating. A "Syrian bottle" found in Tilmen Höyük Level IIIId and an Akkadian-style seal found in Level IIIe allow the dating of these levels to EBA III (Alkım, 1965, pp. 69; 1969, pp. 288). The chamber graves found in levels IIIc-d were dated to EBA III by comparing them with the examples from Til Barsip (Alkım, 1961, pp. 6-7). Considering these evaluations; figure 2: 6-13, figure 3: 1-18 bowls and figure 4: 2-7 cups are dated to the late EBA and early MBA.

The ARYK group is found in a wider geographical area than the other contemporary pottery groups, especially in the Early Bronze Age. It is possible to say that this pottery group is found without exception in all EBA settlements along the Euphrates Valley, especially in Northern Syria and Southeastern Anatolia, while in Anatolia north of the Taurus Mountains, this pottery group is found in small quantities, and as imported wares. The 19 pottery kilns found in the EBA layers of Lidar Höyük prove that ceramics were produced locally here (Hauptmann, 1983, pp. 255). It is stated that the ARYK group was found in and around the mentioned pottery kilns. The discarded sherds of cyma-recta vessels, a characteristic form within the ARYK group, found in large numbers in the EBA refuse pits of Hayaz Höyük were interpreted as local production by Thissen (Thissen, 1985, pp. 88).

The development of the ARYK group can be traced over a long period starting from the Late Chalcolithic Age until the end of the Late Bronze Age.

Giriş

Tilmen Höyük, Gaziantep İli, İslahiye İlçesi'nin yaklaşık 6 km doğusunda yer alır. Yoğun bazalt yataklarının bulunduğu volkanik bir arazinin içerisinde konumlanmıştır. Aynı zamanda Ölüdeniz fay hattının üzerinde, Levant koridoru olarak bilinen coğrafyanın kuzeyinde, verimli bir çöküntü ovasında bulunur. En önemli su kaynağı Karasu ve ona bağlanan çok sayıda çay ve derelerdir.

Tilmen Höyük'teki kazılar 1959-64 ve 1969-72 yılları arasında U. Bahadır Alkım tarafından yürütülmüştür. Söz konusu kazılar sonucunda Tilmen Höyük'te MÖ 4. binden MÖ 2. binyılın sonlarına kadar kesintisiz bir yerleşim saptanmıştır (Alkım, 1969, s. 283). U. B. Alkım, ayrıca 1958-1960 yıllarında İslahiye-Kırıkhan arasında yapmış olduğu yüzey araştırmalarında çok sayıda arkeolojik sit tespit ederek bölge arkeolojisini çalışmıştır (Alkım, 1960, s. 7-8; 1969, s. 280-281).

Tilmen Höyük'ün MÖ 3. binyıl tabakalarında bulunmuş olan açık renkli, hamuru iyi arıtılmış, iyi pişmiş keramik grubu, tarafımızdan yeni bir öneri ile *Açık Renkli Yalın Keramik* (ARYK) olarak isimlendirilmiştir. Söz konusu keramik grubu ilk olarak R. Braidwood'un Amik Ovası'ndaki çalışmaları sonucunda *Plain Simple Ware (PSW)* ve *Simple Ware (SW)* olarak isimlendirilerek arkeoloji literatürüne girmiştir. Braidwood, Amik Ovası'nda saptamış olduğu açık renkli çanak çömleğin İlk Tunç Çağı'nın erken evrelerine ait olanlarını *Plain Simple Ware*, İTÇ'nin geç evrelerine ait olanlarını ise *Simple Ware* olarak adlandırmıştır. İki çanak çömlek grubu arasındaki ayırım ise, çarkın kullanımından kaynaklanan kalite farkı ile açıklanmıştır (Braidwood ve Braidwood 1960, s. 264, 352, 406).

Tilmen Höyük kazılarında bulunan çanak çömlek üzerinde kapsamlı bir yayın bulunmamaktadır. Söz konusu kazılardan çok sonra Tilmen Höyük keramik grupları ile ilgili yapılmış olan yüksek lisans tezleri yayınlanmamıştır. Burada değerlendirmiş olduğumuz Tilmen Höyük'e ait bir grup çanak çömlek, İTÇ I/II, II, III ve İTÇ'den Orta Tunç Çağı'na geçiş dönemlerine tarihlendirilmiştir. İncelenen çanak çömlek grubu, Braidwood'un tanımladığı şekliyle *Plain Simple Ware* ve *Simple Ware* grubu içerisinde değerlendirilmelidir. Ancak söz konusu buluntu grubu, bu çalışmada Türkçe kullanım tercih edilerek *Açık Renkli Yalın Keramik* (ARYK) olarak isimlendirilmiştir.

Bu makalede, ARYK grubuna dâhil ettiğimiz tam, profil ve dip olmak üzere 81 parça keramik değerlendirilmiştir¹.

ARYK Grubunun Üretim Teknolojisi ve Özellikleri

Burada ele alınan keramik bej ve tonlarında açık renklidir. Bu nedenle söz konusu çanak çömlek tek bir mal grubu altında toplanmıştır. Tilmen Höyük MÖ 3. binyıl tabakalarında bulunan ARYK grubu kısaca açık renkli, çark yapımı, hamuru iyi arıtılmış, iyi pişirilmiş, kaliteli bir çanak çömlek olarak tanımlanabilir. Hamurunun hazırlanmasında daha çok mineral ve kum katkı da kullanılmıştır. Çok düşük oranda taşçık katkılı örnekler de rastlanmıştır. İncelenen çanak çömlek içerisinde bitki katkılı örnekler görülmemiştir. Mineral katkı maddesi bazen kabın yüzeyinde görülemeyecek derecede küçük veya hamurla çok iyi pekişmiş durumdadır.

¹ Bu makalede ele alınan keramiklerin büyük bir kısmı 2002 yılında tamamlanmış olan Yüksek Lisans tezimin bir bölümünü oluşturmaktadır. Söz konusu keramikler 21 yıl sonra güncel bilgilerle tekrar ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çanak çömleği yayınlamama izin veren Prof. Dr. Refik DURU'ya, teşfik ve yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Gülsün UMURTAK'a teşekkürlerimi sunarım.

Söz konusu katkı maddesi bazen beyaz ve parlak tanecikler hâlinde görülmektedir. Daha çok büyük boy kaplarda kullanılan kum katkı, kabın yüzeyinde rahatlıkla görülebilmektedir.

Pişme, kapların tamamına yakınında son derece iyidir. Çanak çömlek sert bir yapıya sahip olduğundan kırıklar oldukça düzgün kenarlıdır. Kapların kırık kenarlarında siyah öze pek rastlanmamıştır. Elimizde bulunan örneklerin çoğu küçük kaplara ait olup ince kenarlı oldukları anlaşılmıştır. Söz konusu kapların kenar kalınlıkları 2-7 mm arasında değişmektedir.

Bu çanak çömlek grubunun en belirgin özelliği çarkta yapılmış, açık renkli ve kaliteli olmasıdır. Özellikle İTÇ III'e ait örneklerde, hızlı çarkın izleri kapların yüzeyinde ve açık formu kapların iç tarafında rahatlıkla fark edilmektedir. Aynı şekilde özellikle düz dipli kapların tabanlarında da çark izleri görülmektedir.

İncelenen çanak çömlek arasında boya bezekli örnekler rastlanmamıştır. Kapların tamamı tek renkli, astarsız ve açkısızdır. En çok sevilen süsleme çeşidi yiv bezemidir. Yiv bezemenin kapların çark üzerindeyken oluşturulduğu anlaşılmıştır. Söz konusu bezeme kabın bazen tamamına veya sadece gövde kısmına uygulanmıştır. Birbirine paralel ve yatay şekilde olan yivler genellikle çok ince ve sık yapılmıştır (Şek. 1: 8, Şek. 4: 2-7). Bazı örneklerde ise yivler, oluk bezeme olarak değerlendirilebilecek tarzda, geniş ve dalgalı şekilde yapılmıştır (Şek. 2: 1-3). Özellikle, bardak olarak sınıflandırdığımız kaplarda yiv bezemenin çok sık kullanıldığı görülmektedir (Şek. 4: 2-7).

Kaplardaki yüzey ve hamur rengi genellikle aynı olup bej renk egemendir. Bunun dışında pembemsi bej veya grinin tonlarında örnekler de rastlanmıştır (Resim 7-8)².

Tipoloji

Tilmen Höyük *ARYK* grubuna dâhil edilen çanak çömleğin tamamına yakını küçük boyutlu kaplardan oluşmaktadır. Bir adet orta boy çömlek, elimizde bulunan en büyük kaptır. İncelenen kap biçimleri; tabak, kâse, bardak, testi, şişe, vazo ve çömlek olmak üzere 7 ana forma ayrılmıştır.

İncelenen tek bir tabak örneğinin dip kısmı eksik olup dudağı dışta kesik ve kalın kenarlıdır (Şek. 1: 1).

En yoğun görülen kap biçimi ise kâsedir. Kâseler genellikle küresel gövdeli veya dışa açılan düz kenarlıdır (Şek. 1: 2-9, Şek. 2: 1-5). Orta Tunç Çağı'na geçiş olarak tarihlendirilen kâseler ise "S" profillidir (Şek. 2: 6-13, Şek. 3). Dudaklar basit, dışta kalınlaştırılmış, içte kesik veya dışa dönük ve her iki tarafta kalınlaştırılmış şekildedir. Bazı kâselerde, özellikle gövdenin üst yarısının yivlerle bezendiği görülmektedir (Şek. 1: 8-9).

Dar ve uzun gövdeli kap formları ise bardak olarak kabul edilmiştir. Genellikle hafif dışa açılan düz kenarlıdır. Bardakların tamamına yakını yivlerle bezenmiştir. Bu kapların çoğu çok ince kenarlı ve basit düz dudaklıdır. Kenar kalınlıkları ise ağız kısmına doğru incelmektedir (Şek. 4: 1-7).

Dar ve kısa boyunlu, dışa açılan ağızlı, kalın kenarlı, hafif şişkin karınlı olan iki adet kap testi olarak kabul edilmiştir. Bunlardan bir tanesinin gövdesi üzerinde akıtacağı bulunmaktadır. (Şek. 4: 8-9).

² Munsell renk kataloğunda en yakın renk kodları 10YR-7/3 (Very Pale Brown), 10YR-7/2 (Light Gray), 10YR-6/3 (Pale Brown), 10YR-8/2 (Very Pale Brown), 2.5Y-8/2 (Pale Brown) olarak belirlenmiştir.

Özellikle İlk Tunç Çağı'nın sonlarında kullanımı yaygınlaşan diğer bir kap biçimi ise şişelerdir. İncelemiş olduğumuz iki şişeye ait boyun parçalarının çok ince kenarlı oldukları anlaşılmıştır. Bunlar, dışa açılan basit düz dudaklıdır. Bir şişenin boyun kısmında ise dönemin çok sevilen bezeme türü olan yiv bezeme görülmektedir (Şek. 5: 1-2).

Dar veya geniş boyunlu, dışa açılan ağız biçimli kap parçaları vazo olarak kabul edilmiştir. Bu tür kaplar genellikle kısa boyunlu ve küresel gövdelidirler. Dudak kısımları basit, düz veya çok hafif kalınlaştırılmıştır (Şek. 5: 3-4).

İncelenen çanak çömlek grubu içerisinde iki adet profil parçası, çömlek olarak değerlendirilmiştir. Her iki çömlek de düz yükselen boyunludur. Gövde kısımları eksik olan bu çömleklerden bir tanesi içte kesik dudaklıdır. Diğeri ise hafif kalınlaştırılmış ve ağız altı geniş oluklarla süslenmiştir (Şek. 5: 5-6).

Düz, yiv veya oluk şeklinde belirtilmiş, halka ve yükseltilmiş olmak üzere farklı dipler görülür. Bunların büyük bir kısmı bardaklara aittir (Şek. 6).

Çağdaş Diğer Keramik Grupları ile Tipolojik Karşılaştırma

ARYK grubu, hamur özellikleri ve yapım teknikleri bakımından bazı yerel farklılıklar göstermiş olsa da özellikle biçim açısından birçok yerleşmedeki çağdaş başka çanak çömlek grupları ile yakın benzerlikler gösterir. Bu çalışma kapsamında ele alınan ARYK grubu tipolojik açıdan *Brittle Orange Ware (Portakal Kırmızısı Hamur)*, *Reserved Slip Ware (Saklı Astar Bezemeli Mallar)*, *Euphrates Banded Ware (Fırat Bant Boyalı Seramiği)* ve *Metallic Ware (Metalik Seramik)* grupları ile karşılaştırılabilir.

Tilmen Höyük ARYK grubu, tipolojik açıdan özellikle İslahiye ve çevresi ile Amik Ovası'nda görülen ve R. Braidwood'un Amik Ovası için *Brittle Orange Ware* (Braidwood ve Braidwood 1960, s. 368) olarak isimlendirdiği çanak çömlek grubu ile yakın benzerlik göstermektedir (Bell 2014, s. 215). İslahiye bölgesinde yoğunluk gösteren bu keramik grubu B. Alkım ve H. Alkım tarafından *Portakal Kırmızısı Hamur* olarak isimlendirilmiştir (H. Alkım 1979, s. 139). *Brittle Orange Ware* grubunun kökeninin İslahiye Bölgesi ile yakın çevresi olduğu düşünülmektedir (H. Alkım 1979, s. 139; Bell 2014, s. 216). Bu çalışma kapsamında ele alınan Tabak (Şek. 1: 1), Kâse (Şek. 1: 2-9, Şek. 2: 1-3, 7; Şek. 3: 1-10), Bardak (Şek. 4: 2-7) ve Dip (Şek. 6: 19-20) formlarının aynıları *Brittle Orange Ware* grubunda da bulunmaktadır (Duru 2010, Lev. 24: 13, 15-16; Lev.25: 2, 7; Lev. 37: 5-8; Lev. 38: 3).

Reserved Slip Ware (RSW) grubu az miktarda küçük, daha çok orta ve büyük boy kaplarla temsil edilmektedir (Jamieson 2013a, 100; Engin 2007, 272). Söz konusu kap formları arasında vazo ve çömlekler (boyunlu, kısa boyunlu) en çok görülen kap formlarıdır. Tilmen Höyük ARYK grubu içerisinde değerlendirdiğimiz vazo ve çömleklerin sayısı az olduğundan RSW grubunda görülen formlarla yeterli karşılaştırma yapılamamıştır. Tilmen Höyük'te kâse olarak tanımladığımız form (Şek. 2: 8-10) RSW grubunda da görülmektedir (Jamieson 2013a, s.102, fig. 3:1; Sconzo 2015, s. 116, 142-143, Pl. 3: 28-30; Abay, 1997, s. 135, schüsseln Typ. II; s. 136: schalen Typ. II, Töpfe Typ. I). Orta Fırat Bölgesi'nin yerel keramik kültürü içerisinde gösterilen RSW (Jamieson 2013a, s. 100, 108, fig. 1, Table 1; Engin 2007, s. 272; Sconzo 2015, s. 94) ile ARYK birçok yerleşmede beraber bulunmuştur. Söz konusu keramik grubunun ARYK ile birçok yönden benzeştiği belirtilmiştir (Jamieson 1993, s. 43; 2013a, s. 105; Engin 2019, s. 125; Sconzo 2015, s. 116-118; Abay 1997, s. 133, 135).

Orta Fırat Bölgesi'nde yaygın olan bir diğer keramik grubu, Türkçe yayınlarda *Fırat Bant Boyalı Seramiği* olarak bilinen *Euphrates Banded Ware (EBW)* grubudur (Falb v.d. 2013, s. 181; Engin 2019, s. 130). Tilmen Höyük ARYK grubunda bulunan kâse, bardak, vazo ve şişe formlarının bazıları (Şek. 1: 8, Şek. 2: 2, Şek. 5: 1-3, Şek. 6:18) EBW grubunda da görülür (Falb

vd., 2013, s. 179, fig. 7: 7-8, s. 181, fig. 9: 14; Engin 2019, s. 148, fig. 16: a-c, 5). Ayrıca bu keramik grubunun ARYK ile ilişkili olduğu da belirtilmektedir (Falb vd., 2013, s. 180).

Tilmen Höyük ARYK grubunu biçim yönünden karşılaştırabileceğimiz bir diğer çanak çömlek grubu *Metallic Ware*'dir. *Metallic Ware* grubu özellikle Habur Bölgesi ile Orta Fırat Havzası içinde yoğun olmakla birlikte Doğu Akdeniz ve Anti-Toros dağ silsilesinin kuzeyinde, özellikle Malatya-Elazığ bölgelerine kadar geniş bir coğrafyada görülür (Pruß 2000, s. 196-197, fig. 1; Falb v.d. 2013, s. 171, fig. 1). Söz konusu çanak çömlek grubu, ilk olarak Max Mallowan'ın Habur Bölgesi kazılarında bulunmuştur (Mallowan 1947, s. 29). Daha sonra Kühne tarafından *Metallic Ware* olarak isimlendirilmiştir (Kühne 1976, s. 33). *Metallic Ware* bazen *Stone Ware*, *Grey Ware*, *Euphrates Banded Ware* veya Almanca'da *Schwarze Ware* olarak da adlandırılmış veya birbirleri ile ilişkili seramik olarak gösterilmiştir³. Gedikli Karahöyük kremasyon alanında ele geçen *Metallic Ware* grubu, ufak testi ve Suriye şişelerinden oluşmaktadır. Bunların yerli hamurla yapıldığı belirtilmiştir (H. Alkım 1979, s. 140). Suriye şişelerine Tilmen Höyük III'd tabakasında da rastlanmıştır. Kültepe'nin 14. tabakasında ve Tarsus Gözlükule İTÇ III'te ise, Suriye şişelerinin ithal olduğu belirtilmektedir. İncelediğimiz çanak çömlek grubu içinde özellikle bardak (Şek. 4: 2-7) olarak kabul ettiğimiz ve *caliciform* veya Hama gobletleri olarak bilinen formlara *Metallic Ware* grubunda oldukça sık rastlanmaktadır.

Yayımlı Alanı ve Köken

Amik Ovası'ndan başlayarak İslahiye ve Kahramanmaraş'ın güneyine kadar uzanan, kabaca batıdan Amanos Dağları, doğudan ise Sof ve Kurt Dağları ile sınırlanmış olan yaklaşık 120 km'lik bir hat üzerinde ve aynı çöküntü ovasında yer alan birçok yerleşmede ARYK görülür⁴. Carter tarafından, Kahramanmaraş il sınırları içerisinde yapılan yüzey araştırmalarında 34 adet İTÇ yerleşmesinin tespit edildiği ve buralarda, İTÇ'nin tipik formları olan *cyma-recta* (Jamieson 2013b) ve *caliciform* (Welton ve Cooper, 2013) biçiminde kap parçalarına rastlandığı belirtilmiştir (Carter 1995, s. 334). Söz konusu kap türleri *plain simple ware* ve *simple ware* keramik grupları içerisinde görülen en karakteristik kap biçimleridir. Tilmen Höyük'ün yaklaşık 24 km kuzeyinde, Sakçagözü Ovası'nda bulunan Gedikli-Karahöyük kazılarında çok sayıda ARYK grubu bulunmuştur (H. Alkım, 1979, s. 139-140, Levha 88-89, Resim 16-19). H. Alkım, yapılan arkeometrik ve arkeolojik çalışmalara dayanarak söz konusu keramik grubunun yerel hamurla üretildiğini belirtmektedir (H. Alkım, 1979, s. 137, 139-140). Son yıllarda İslahiye Bölgesi'nde yapılan yüzey araştırmaları ve kurtarma kazılarında ARYK bulunmuştur⁵.

İslahiye ve Fırat Nehri arasında kalan bölgede, Gaziantep platosunda yer alan Oylum Höyük (Özgen, 1989, s. 97, Resim 3, 9; 1990, s. 23, fig. 1, Özgen vd., 1991, s. 263) ve Tilbeşar (Kepinski ve Ergeç, 1998, s. 160, Pl. V:1-3, 2000, s. 222, fig. 7) kazılarında ARYK saptanmıştır. Ayrıca Gaziantep çevresinde yapılmış olan kaçak kazılar sonucunda ele geçirilen ve müze müdürlüğü tarafından incelenmiş olan bazı mezarlarda ARYK tespit edilmiştir. Söz konusu mezarların bulunduğu höyükler, Kazıklı Höyük (Ezer, 2014b, s. 230, Resim 6), Tünp Höyük

³ Bu konudaki çalışmalardan bazıları için bkz. Jamieson 1993; Pruß 2000; Engin 2007; Falb vd. 2013.

⁴ Amik Ovası için bkz. Braidwood ve Braidwood 1960; İslahiye ve Nurdağı için bkz. H. Alkım, 1979, 139-140.

⁵ Atilla Engin başkanlığında 2019 yılında başlatılan İslahiye-Nurdağı Yüzey Araştırmalarında çok sayıda İTÇ yerleşmesi saptanmıştır. Bkz. Engin v.d. 2023c, Tablo. 1-2. Ayrıca 2021 yılından itibaren Atilla Engin'in bilimsel danışmanlığında yürütülen Taşlıgeçit Höyük ve Hamaç Höyük'teki İTÇ tabakalarında ARYK saptanmıştır. Vermiş olduğu bilgiler için Atilla Engin'e teşekkür ederim. Ayrıca bkz. Engin v.d. 2023a-b.

(Duru, 2006, s. 62-63), Ayyıldız Höyük (Duru, 2006, s. 62-63) ve Göbek Höyük (Ezer, 2014b, s. 230, Resim 6) olarak sıralanabilir.

ARYK'nin en yoğun görüldüğü bölge ise, uluslararası terminolojide Orta Fırat Bölgesi olarak tanımlanan Fırat Vadisinin özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Kuzey Suriye'de kalan kısmıdır (Thissen, 1985, s. 99; Ezer, 2002, s. 94; Engin, 2007, s. 267-272; Sconzo, 2015; Engin, 2019, s. 124; Ezer 2022, s. 644). Orta Fırat Bölgesi'ndeki araştırmaların büyük bir kısmı Atatürk, Birecik, Karkamış, Tışrin ve Tapqa barajlarının yapımı öncesi sürdürülmüş olan kurtarma kazılarına dayanmaktadır. Bu çalışmalarda saptanmış olan İTÇ yerleşmelerinin tamamında ARYK grubu bulunmuştur (Jamieson, s. 1993; Porter, 1999, s. 316; Engin 2007, s. 267-272; Finkbeiner, 2007). Aşağı Fırat Projesi kapsamında yapılan yüzey araştırmaları ve kurtarma kazıları, Adıyaman'ın doğusunda ve Fırat'ın batı kenarında yer alan Samsat ve Kahta İlçelerinde ARYK grubunun tespit edilmesine olanak sağlamıştır (Özdoğan, 1977, s. 74-144; Blaylock vd., 1990, s. 103, fig. 16-17). Söz konusu bu araştırmalarda, ARYK grubu ile eşleştirebileceğimiz çanak çömlek grupları mal.2.2 ve 3.2 olarak kodlanmıştır (Özdoğan, 1977, s. 8-9). Atatürk Baraj suları altında kalmış olan Samsat (Özgüç, 2009, Lev. 160: 361; Abay, 1997, s. 90), Hassek Höyük (Hoh, 1981, s. 67, Abb.9: 10-12; Gerber, 2005, s. 150, Taf. 37: 532-550), Hayaz Höyük (Thissen, 1985, s. 85-87, fig. 4: 4-6, fig. 5: 6-7), Lidar Höyük (Hauptmann, 1981, s. 198), Kurban Höyük (Algaze, 1990, s. 311, Pl. 77: A-J, Pl. 97: G-O, Pl. 146: D) ve Titiş'te (Algaze, 1997, s. 133, fig. 8; Algaze ve Mısır 1995, s. 120, fig. 12) ARYK grubu tespit edilmiştir. Lidar Höyük İTÇ tabakalarında bulunmuş olan 19 adet keramik fırını ve bu fırınların etrafında bulunmuş olan ARYK grubu, bu keramiğin burada yerel olarak üretildiği kanıtlamıştır (Hauptmann, 1983, s. 255). Hayaz Höyük İTÇ çöp çukurlarında çok sayıda bulunan ve ARYK grubu içerisinde karakteristik bir form olan *cyma-recta* kaplara ait iskarta parçalar Thissen tarafından yerel üretim olarak yorumlanmıştır (Thissen, 1985, s. 88).

2013-2016 ve 2020-21 yılları arasında Adıyaman'da gerçekleştirilen yüzey araştırmaları daha çok Adıyaman'ın orta ve batı bölümlerinde sürdürülmüştür. Söz konusu araştırmalar neticesinde bu bölgelerde de ARYK grubunun yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmıştır (Ezer vd., 2014c, s. 182; Ezer, 2022, s. 642-643).

Birecik ve Karkamış barajları yapımı sırasında gerçekleştirilen kurtarma kazılarında ARYK'nin bulunduğu yerleşmeleri ise şu şekilde sıralayabiliriz; Horum Höyük (Marro vd., 1998, s. 355, Pl. XII-XIII; Tibet vd., 1999, s. 225, 235, çizim 13; Tibet vd., 2001, s. 139-140), Birecik/Mezarlık (Sertok ve Ergeç 1999, s. 91), Gre Virike (Ökse, 1999, s. 122; 2002, s. 245-247, Şek. 24; Engin, 2007, s. 268, 270, fig. 18.3: 1-4), Harabebezikan (Bilgen, 2001, s. 414, Şek. 3, 27: 1-2), Zeytinlibahçe (Frangipane ve Bucak, 2001, s. 71, Şek. 10, 11: 9-10; Frangipane vd., 2011, s. 6, Şek.13: d-e), Mezraa Höyük (Yalçıklı ve Tekinalp, 2004, s. 115, Şekil 6-7; 2011, s. 124, Şek. 9c; Ökse vd., 2001, s. 199-200, Şek. 12: 11-17) ve Şaraga Höyük (Sertok ve Kulakoğlu, 2001, s. 456, Şekil 6-7). Bunun yanında, Karkamış'ta yapılmış olan eski dönem kazılarında da ARYK saptanmıştır (Woolley, 1952, s. 218-220, Plate 56-59). Orta Fırat Bölgesi'nin Suriye kısmında bulunan yerleşmelerden bazıları için Jerablus Tahtani (Peltenburg, 1995, s. 14, fig. 20, 28), Til Barsip (Thureau ve Dunand, 1936, Pl. XX-XXI), Tell Hadidi (Dornemann, 1979, s. 122; fig.17; 1988: s. 27, fig. 15: 20-25), Tell es Sweyhat (Holland, 2006a-b, s. 112, fig. 182, 233, 217; Wilkinson, 2004, s. 89-91), Selenkahiye (Schwartz, 2001, s. 229, Plate 5A.5), Tell Banat (Porter, 1995, s. 16-17; 1999, s. 312), Halawa (Orthmann, 1989, s. 46, Abb. 24: 7-9) ve Tawi/Mezarlık (Kampschulte ve Orthmann, 1984, Tafel 12, 39) örnek olarak verilebilir.

Fırat Vadisi'nden Doğu Akdeniz kıyılarına kadar Kuzey Suriye'nin bütün İTÇ yerleşmelerinde bu grup çanak çömlek çok yoğun şekilde görülür. Buradaki yerleşmelerden bazılarını Ras Şamra (Schaeffer, 1969, s. 54), Tell Mardik (Matthiae, 1980, s. 96, fig. 15;

Mazzoni, 2013, s. 101, Fig. 5.11), Hama (Fugmann, 1958, fig. 74), Tell Mishrifeh (Bonacossi, 2008, s. 131; Besena vd., 2008, s. 134, fig. 3: 6-14) olarak sıralamak mümkündür.

ARYK'nin Fırat Vadisi'nin doğusunda yoğunluğu azalsa da görülmeye devam eder. Balık Vadisi ve yakın çevresinde yer alan Harran (Prag, 1970, s. 63-94), Tell Hamam et Turkmann (Curvers, 1988; Thissen, 1989, s. 197-199, fig. 2) ve Tell Chuera'da (Kühne, 1976, s. 73)⁶ söz konusu keramik görülür.

Habur Bölgesi'nde ise, biçimsel açıdan benzerlik, ancak hamur özellikleri bakımından farklılık gösteren ve daha çok *metallic ware* veya *stone ware* olarak tanıtılan keramik grupları görülür. Söz konusu yerleşmelere, Tell Brak (Oates, 1981, s. 206, Plate XVII: d.), Mozan (Buccellati ve Buccellati, 1988, fig. 27/M1-101, fig. 28/M1-115-17, fig. 31/M1-147) ve Tell Leilan (Schwartz, 1988, s. 40, Pl. 7/a-i)⁷ örnek olarak gösterilebilir.

Toros'ların kuzeyinde, ARYK ithal malzeme olarak görülür. Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğusunda Elazığ'da Tepecik (Esin, 1979, s. 108; 1982, s. 117; 2000, s. 126), Değirmentepe (Duru, 1979, 130-131, Resim 5), Avşan Kale (Sagona, 1994, s. 16, Fig. 20), Malatya'da Arslantepe (Palmieri, 1981, s. 112, fig. 6: 6-9; Frangipane, 2000, s. 449-450; fig. 13: 6-14; Piccione v.d., 2012, s. 281, 287, fig. 2: a-b, fig. 8: 1-5) ve Şemsiyetepe'de (Darga, 2000, s. 145) az da olsa bu çanak çömlek grubuna rastlanır. Tilmen Höyük'ün batısında ARYK grubunun benzerleri Tarsus Gözlükule'den bilinir. Burada *Light Clay Ware* olarak isimlendirilen keramik grubunun ithal olduğu belirtilmektedir (Goldman, 1956, s. 104, 106-107, fig. 245: 178-187).

Orta Anadolu'da ise bu tür malzemenin görüldüğü tek yerleşme şu an için Kültepe'dir (Özgüç, 1986, fig. 3: 11, 20, çiz. 3: 12; Ezer 2014a, s. 11, Fig. 8).

Kronoloji

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, coğrafi konumu nedeniyle daha çok Kuzey Suriye ve Kuzey Mezopotamya kültür bölgeleri içerisinde yer alır. Toros sıra dağları ise, Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu arasında doğal bir sınır oluşturmaktadır. Bu doğal coğrafi sınır söz konusu iki bölge arasındaki kültürel ilişkileri sınırlamış ve farklı iki kültür bölgesinin oluşmasına etken olmuştur. Bundan dolayı, burada incelenen çanak çömlek Suriye kronolojisine göre değerlendirilmiştir⁸. Kuzey Suriye kronolojisine göre İTÇ dört ana evreye ayrılmaktadır. İTÇ'nin IV. evresi, çanak çömlek yapım tekniğinde görülen belirgin değişiklikler göz önünde bulundurularak önceki evrelerden ayrılmıştır. Bu dönemde hızlı çark yapımı çanak çömlek artmakta, önceki dönemlerde kullanılan bitki katkılı mallar ortadan kalkmaktadır. Bunların yerine daha ince mineral katkı kullanılmıştır. Çanak çömlek daha iyi pişirilmiştir. *Caliciform* olarak isimlendirilen *goblet* türü kaplar bu dönemde tipik kap formları içerisinde yer almıştır (Jamieson, 1993, s. 37; Porter, 1999, s. 315; Mazzoni, 2013, s. 95; Welton ve Cooper, 2013). Benzer bir gelişim, Tilmen Höyük İTÇ I-İTÇ III arasındaki süreçte de görülür.

⁶ Buradaki benzer malzeme *Einface Ware* olarak isimlendirilmiştir.

⁷ Buradaki malzeme *Fine Clinky Ware* olarak isimlendirilmiş ve söz konusu bölgede bulunan *Metallic Ware* ve *Stone Ware* ile eşleştirilmiştir. Schwartz, 1988, s. 42. Bu konu hakkında yapılmış güncel çalışmalar için bk. Falb v.d., 2013.

⁸ Söz konusu kronoloji için, P. Matthiae'nin Ebla kazılarında elde ettiği sonuçlar dikkate alınmıştır. Matthiae, Suriye kronolojisini Amuk kronolojisi ile şu şekilde eşleştirmiştir: Amuk G = İTÇ I-II (MÖ 3100-2700), Amuk H = İTÇ III (MÖ 2700-2400), Amuk I = İTÇ IVA (MÖ 2400-2300), Amuk J = İTÇ IVB (MÖ 2300-2000). Matthiae, 1980, s. 66, fig: 10.

Tilmen Höyük İTÇ stratigrafisi, tarihlendirme açısından belirleyici olan bazı buluntular sayesinde daha net bir şekilde ortaya konmuştur. Tilmen Höyük III'd tabakasında bulunan bir "Suriye şişesi"⁹ ve III'e tabakasında ele geçen Akad stilinde bir mühür baskısına sahip *bulla* söz konusu tabakaları İTÇ III'e tarihlendirmeye olanak sağlamıştır (Alkım, 1965, s. 69; 1969, s. 288). IIIc-d tabakalarında tespit edilen oda mezarlar ve buluntuları ise, Til Barsip'teki örneklerle karşılaştırılarak İTÇ III'ün sonlarına tarihlendirilmiştir (Alkım, 1961, s. 6-7).

Tilmen Höyük stratigrafisine göre, burada ele alınan çanak çömlek en erken İTÇ I/II geçiş (Tilmen Höyük IIIi), en geç olanlar ise İTÇ/OTÇ geçiş (Tilmen Höyük IIIb-c) evrelerine tarihlenmektedir (Duru, 2013, s. 12). Yukarıda yapılan değerlendirmeler dikkate alındığında, Şek. 2: 6-13, Şek.3: 1-18 nolu kâseler ve Şek.4: 2-7 nolu bardaklar İTÇ'den OTÇ'ye geçiş evresine tarihlenmektedir¹⁰. Bu tip kapların dışında kalan diğer kaplar, buldukları tabakalar göz önüne alındığında İTÇ I/II ve III'e ait olmaları gerekmektedir¹¹.

Terminoloji Sorunu

Braidwood tarafından *PSW* ve *SW* grubu olarak adlandırılan keramikler, birçok yerleşmede farklı şekilde isimlendirilmiştir. Örneğin söz konusu keramik grupları Mezraa Höyük'te *standart seramik* (Ökse vd., 2001, s. 199), Oylum Höyük'te *beige-green ware* (Özgen, 1990, s. 23), Gözlükule'de ise *light clay ware* (Goldmann, 1956, 144) olarak adlandırılmıştır. Bazı Almanca yayınlarda ise, *SW* keramik grubu *einfache ware* olarak geçmektedir (Abay, 1997, s. 27). Fakat bazı durumlarda, Braidwood'un bu iki keramik grubu için yapmış olduğu *PSW* ve *SW* ayırımı dikkate alınmadan değerlendirmeler yapılmıştır (Thissen, 1985, s. 85-87; 1989, s.198; Algaze, 1990, s. 369; Jamieson, 1993, s. 68; Porter, 1999, s. 315; Bilgen, 2001, s. 414).

Çok geniş bir yayılım alanı bulmuş olan ve özellikle Kuzey Suriye ile komşu bölgelerde bir döneme damgasını vuran *PSW* ve *SW* grubu keramikler, hamur özellikleri ve tipolojik açıdan bazı benzerlikler gösterir. Ancak söz konusu bu iki keramik grubu, kronolojik ve teknik açıdan bazı farklılıklar göstermektedir. Braidwood, *SW* keramik grubunun *PSW*'den türediğini belirtmektedir (Braidwood ve Braidwood, 1960, s. 406). *PSW*'de çark yapımı keramiklerin yanında el yapımı üretim de görülür (Braidwood ve Braidwood, 1960, s. 263, 270). Bunların bazı formları, *SW* örneklerine oranla daha kalın kenarlıdır. *PSW*'de mineral ve kum katkının yanında az da olsa bitki katkılı örnekler de görülür. İlk kez, *cyma-recta* olarak isimlendirilen "S" profilli, açık formlu, ince kenarlı kâseler ortaya çıkar (Braidwood ve Braidwood, 1960, s. 352). *PSW*, Braidwood tarafından Amuk G ve H evrelerine, yani İTÇ I, II ve III'ün başlarına tarihlenmiştir (Braidwood ve Braidwood, 1960, s. 264, 352).

SW grubunun en önemli özelliği, hızlı çark yapımı olması ve bu kullanımdan dolayı keramik üretiminde meydana gelen standart ve seri üretim malları olarak karşımıza çıkmasıdır.

⁹ Alkım, 1964, s. 7; 1969, s. 288. Suriye şişeleri tarihlendirme ve karşılaştırma açısından oldukça önemlidir. Tell Chuera'da *metalik mallar* arasında bulunan bu şişe formu H. Kühne tarafından İTÇ III'e tarihlenmiştir. T. Özgüç, Kültepe'de bulunan Suriye şişelerini, Kühne ve Mellink'in bu konudaki çalışmalarına (Mellink, 1962, s. 5-6) dayanarak aynı şekilde İTÇ III dönemine yerleştirmektedir. J. Mellaart ise, Orta Anadolu'nun İTÇ sonunu belirlerken, Amarna mezarlarında bulunan ve Tarsus ile Kültepe'de de görülen Suriye şişelerini ölçüt almıştır (Mellaart, 1957, s. 64). Benzer şekilde Tarsus- Gözlükule örnekleri de aynı döneme tarihlendirilmiştir (Goldman 1956, fig. 245, no. 155, 178. Tarihlendirme için ayrıca bkz. Sconzo, 2013, s. 207-208.

¹⁰ Levha 3:1-18 nolu kâseler B-sondajının 2.50-3.00 m. derinliğinde ele geçmiştir. B-sondajına göre 3.10-2.75 cm. arası yangın, 2.75-1.20 cm arası OTÇ ve STÇ tabakalarına aittir. Levha 4:1-7 nolu bardaklar ise IIIb-c tabakasına aittir.

¹¹ III'd ve IIIi tabakaları arasında bulunmuş olanlar.

İlk kez İTÇ III'ün sonlarına doğru ortaya çıkan ve *caliciform* olarak isimlendirilen yivli bezekli bardak ve goblet yeni kap formları olarak SW grubu içerisinde yer alırlar (Braidwood ve Braidwood, 1960, s. 398, 520; Porter, 1999, s. 315). SW grubunda kaplar çark üstüneyken birtakım işlemlere tabi tutulmuştur. Bunlar, genellikle kabın tüm gövdesine uygulanan yatay yiv bezemelerdir. Çoğu kez kapların diplerinde ip kesit izleri veya düzgün çark izleri mevcuttur. Bu çanak çömlek grubu, Amuk I ve J evrelerine yani İTÇ III'ün sonlarına tarihlenmektedir (Braidwood ve Braidwood, 1960, s. 406). Kısacası, SW çanak çömlek grubunu PSW'den ayıran en önemli özellikler, SW'in daha kaliteli yapılmış, belirli bir standarda bağlı olarak seri bir şekilde üretilmiş, yeni kap formlarının görüldüğü ve bir sonraki döneme, yani İTÇ III'ün sonlarına tarihlenmiş olmasıdır. Braidwood'un önermiş olduğu terminolojinin kullanılması durumunda, söz konusu ayırmalara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Tilmen Höyük'te kazılmış olan MÖ 3. binyıl tabakaları daha çok sondaj niteliğinde sınırlı alanlardır. Bundan dolayı bulunmuş olan ARYK grubunun repertuar çeşitliliği ve konteksleri çok iyi saptanabilmiş değildir. Buna rağmen, Geç Kalkolitik Çağ'dan Orta Tunç Çağı'nın başına kadar saptanan kesintisiz stratigrafi sayesinde söz konusu keramik grubunun kronolojik gelişimi hakkında fikir yürütebilmekteyiz. Aynı kültür bölgesinde yer alan Gedikli Karahöyük'ün İTÇ nekropolünde belgelenen ARYK grubu da değerlendirmelerimize katkı sunmaktadır. Buna göre, GKÇ'den itibaren görülen ARYK grubu, özellikle İTÇ'den itibaren teknolojik gelişmeler gösterir. Söz konusu çanak çömlek grubu İTÇ başlarında çarkta üretilmeye başlar ve İTÇ'nin sonlarına doğru hızlı çark üretimi bir keramik grubu olarak devam eder. İTÇ'nin sonlarında bu keramik grubunun belli standartlara bağlı, seri olarak üretildiğini söyleyebiliriz. İTÇ'nin başlarında ağır çarkta üretilmiş, daha çok hafif küresel gövdeli formlar görülürken İTÇ II'den sonra "S" profilli keramikler de görülmeye başlar. Kabın tamamına uygulanan yatay yiv bezemeli bardaklar ise İTÇ III'ün karakteristik formları içerisinde yer alır. İTÇ-OTÇ geçiş evresinde ise açık bej/krem renkli, dudak altı "S" profilli kâselerin yaygınlaştığı görülür.

İslahiye Bölgesi'nde görülen ARYK grubunun yoğunluğu ve Gedikli-Karahöyük İTÇ keramiği üzerinde yapılan arkeometrik çalışmalar, Tilmen Höyük İTÇ tabakalarında görülen ARYK'nin yerel olarak üretildiğini göstermektedir. Ancak söz konusu seramik geleneği Orta Fırat Bölgesi'nden alınmış olmalıdır. İslahiye Bölgesi'nde devam eden çalışmalar bu konuda daha kesin bilgilere ulaşmamızı sağlayacaktır.

Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki coğrafi koşullar, ARYK grubunun bölgeler arası yayılım ve etkileşiminde doğrudan rol oynamıştır. Anti Toros dağ silsilesi, Doğu Anadolu ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi arasındaki ilişkileri, Amanos Dağları ise Amik ve İslahiye ovaları ile Kilikya arasındaki ilişkileri sınırlamıştır. Bundan dolayı coğrafi etkenlerin ARYK grubunun yayılım alanı üzerinde önemli bir rol oynadığı rahatlıkla söylenebilir.

ARYK grubu, özellikle İTÇ'de diğer çağdaş keramik gruplarına oranla daha geniş bir coğrafyada görülür. Fırat Vadisi'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Kuzey Suriye'de kalan kısımları, ARYK (*Plain Simple Ware / Simple Ware*) grubunun en yoğun görüldüğü ve baskın olduğu coğrafyadır. Bu çanak çömlek grubunun, özellikle Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da Fırat Vadisi boyunca uzanan tüm İTÇ yerleşmelerinde istisnasız bulunduğunu ve Anadolu'da Toros'ların kuzeyinde ise az miktarda ve ithal olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Orta Fırat Bölgesi'nin doğu (Balık ve Habur Bölgesi) ve batı (Doğu Akdeniz kıyılarına kadar olan bölge) tarafında kalan bölgeler kıyaslandığında ise ARYK grubunun batıda daha yoğun görüldüğü söylenebilir. Söz konusu keramik grubu, Orta Fırat Bölgesi'nin doğusunda, Balık'ten Habur'a doğru yoğunluğu azalarak görülür.

ARYK, hamur özellikleri bakımından bölgeler arası bazı yerel farklılıklar gösterse de tipolojik açıdan değerlendirildiğinde benzer formların çok geniş bir coğrafyada kullanıldığı görülür. Kuzeyde Kültepe ve Keban bölgesi, doğuda Habur, batıda Tarsus, güneyde ise Tell Mishrifeh, söz konusu çanak çömlek grubunun yayılım alanı için genel bir coğrafi sınır oluşturabilir.

Kuzey Suriye kültür bölgesi içerisinde ARYK grubunun gelişimini, Geç Kalkolitik Çağ'dan başlayarak Son Tunç Çağı'nın sonlarına kadar olan uzun bir süreçte izlemek mümkündür.

Kaynakça

- Abay, E. (1997). *Die keramik der frühbronzezeit in Anatolien*. Münster: Ugarit-Verlag.
- Algaze, G. (1990). *Town and country in Southeastern Anatolia Vol. II: The stratigraphic sequence at Kurban Höyük text and plates*. Chicago: Oriental Institute Publications.
- Algaze, G. (1997) Excavations at Titriş Höyük: The 1995 season. *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 121-135.
- Algaze, G. ve Mısır, A. (1995) Titriş Höyük: An early bronze age urban center in Southeastern Anatolia, 1993. *XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 107-120.
- Alkım, H. (1979). Gedikli (Karahöyük) çanak-çömleğine toplu bir bakış. *VIII. Türk Tarih Kongresi*, 135-142.
- Alkım, U. B. (1960). 1959 İslahiye bölgesi çalışmaları, Yesemek çalışmaları ve Tilmen Höyük sondajı. *Türk Arkeoloji Dergisi X-I*, 7-9.
- Alkım, U. B. (1961) 1961 dönemi Tilmen Höyük ve Yesemek kazıları. *Türk Arkeoloji Dergisi XI-II*, 5-7.
- Alkım, U. B. (1964) Dördüncü dönem Tilmen Höyük kazısı (1962). *Türk Arkeoloji Dergisi XII-1*, 5-7.
- Alkım, U. B. (1965). İslahiye bölgesi araştırmaları: Tilmen ve Gedikli Hüyük kazıları (1964). *Türk Arkeoloji Dergisi XIV-1*, 69-78.
- Alkım, U. B. (1969). The Amanus region in Turkey. New light on the historical geography and archaeology. *Archaeology* 22/4, 280-289.
- Bell, A. M. (2014). Tilmen Höyük'te Bahadır Alkım kazıları döneminde ortaya çıkartılan Anadolu'nun en erken yerli çark yapımı mal gruplarından biri: Brittle Orange Ware, Özfırat, A. ve Uygun, Ç. (Ed.), *Uluslararası çağlar boyunca Hatay ve çevresi arkeolojisi sempozyumu bildirileri*, (s. 211-226). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları.
- Besena, R., Da Ros, M. ve Iamoni, M. (2008) Excavations on the acropolis of Mishrifeh, operation J. A new early bronze age III-iron age III sequence for central inner Syria. part 2: the pottery. *Akkadica* 129, 129-180.
- Bilgen, N. (2001). Harabebezikan Höyüğü'nde bulunan erken tunç çağı (mezar?) kapları, Tuna, N., Öztürk, J. ve Velibeyoğlu, J. (Ed.). *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak Aarkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 1999 yılı çalışmaları*, (s. 413-452). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Blaylock, S. R., French, D. ve Summers, G. D. (1990). The Adiyaman survey: An interim report. *Anatolian Studies*, Vol. 40, 81-135.
- Bonacossi, B. M. (2008). The EB/MB transition at Tell Mishrifeh: stratigraphy, ceramics and absolute chronology. A preliminary review, Bietak, M. ve Czerny, E. (Ed.). *The bronze age in the Lebanon. Studies in the archaeology and chronology of Lebanon, Syria and Egypt. Contributions to the chronology of the Eastern Mediterranean*, (s. 127-152). Vienna: Verlag der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften

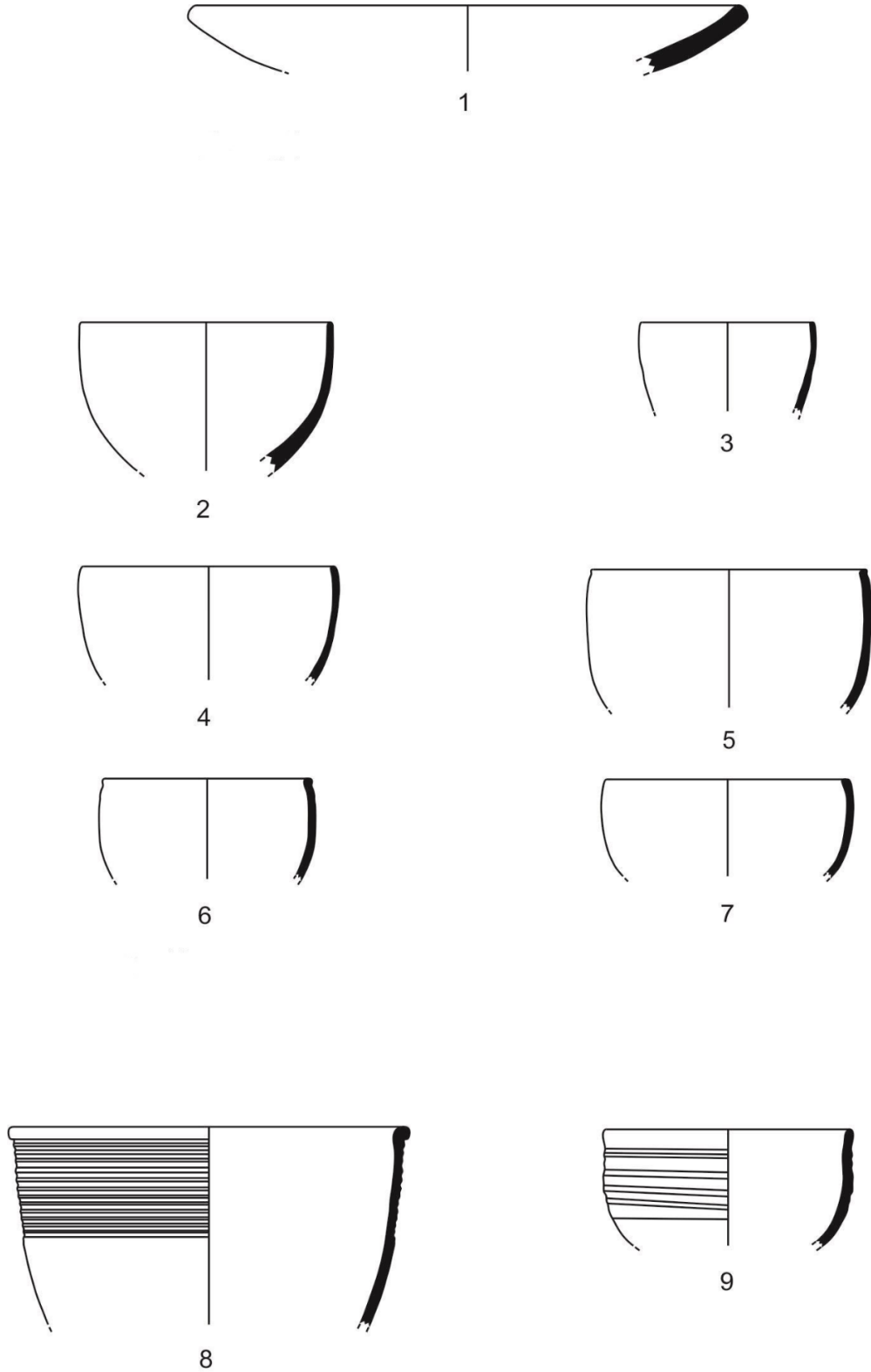
- Braidwood, R. J. ve Braidwood, L. (1960). *Excavations in the plain of Antioch -I*, Chicago: Oriental Institute Publications.
- Buccellati, G. ve Buccellati, M.K. (1988) *Mozan I. The soundings of the first two seasons bibliotheca mesopotamica. Vol. 20*. Malibu: Undena Publications.
- Carter, E. (1995). Report on the Kahramanmaraş archaeological survey project from 24.09.93 to 1.1.93. *XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 331-341.
- Curvers, H. H. (1988). The period VI pottery, Van Loon, M. N. (Ed.), *Hammam et-Turkman I, Vol. II*, (s. 351-396). Leiden: İstanbul Hollanda Arkeoloji Enstitüsü Yayını.
- Darga, M. (2000). Aşağı Fırat Havzası Şemsiyetepe kazıları 1978- 989. Belli, O. (Ed.) *Türkiye arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*, (s. 140-146). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Dornemann, R. H. (1979). Tell Hadidi: A millennium of bronze age city occupation, archeological reports from the Tabqa dam project: Euphrates Valley, Syria, Freedman, D. N. ve Lundquist, J. M. (Ed.). *The annual of the American schools of oriental research (AASOR), Vol. 44*. (113-151).
- Dornemann, R. H. (1988). Tell Hadidi. One bronze age site among many in the Tabqa dam salvage area. *BASOR, No. 270*, 13-42.
- Duru, R. (1979). Değirmen-tepe kazısı ve ‘Kuzey Suriye-Kuzey Mezopotamya kökenli’ denilen bazı çanak çömlek türlerinin yayılışı. *VIII. Türk Tarih Kongresi*, 129-133.
- Duru, R. (2006). *Gedikli Karahöyük I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Duru, R. (2010). *Gedikli Karahöyük II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Duru, R. (2013). *Tilmen Höyük I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Engin, A. (2007). The Carchemish region as a ceramic province in the early bronze age: analysis of the ceramics from the Carchemish dam focusing on the material of Gre Virike, Peltenburg, E. (Ed.). *Euphrates River Valley Settlement, Levant Supplementary Series 5*, (s. 267-285). Oxford: Oxbow Books.
- Engin, A. (2019). MÖ 3. binyılda malzeme kültürü açısından Harran ve çevresi (Önal, M., Mutlu, S. İ. ve Mutlu, S. (Ed.). *Harran ve çevresi arkeoloji*, (s. 121-150). Şanlıurfa: Şurkav Yayınları.
- Engin, A., Çomak, Ö. ve Kişniş, D. B. (2023a). Hamaç Höyük kurtarma kazıları 2021. *42. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 1*, s. 195-214.
- Engin, A., Çomak, Ö. ve Özdemir, E. (2023b). Taşlıgeçit Höyük kurtarma kazıları 2021. *42. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 1*, s. 233-252.
- Engin, A., Özdemir, E., Engin Doruk, Ş., Kişniş, D. B. (2023c). Yesemek heykel atölyesi ve İslahiye-Nurdağı yüzey araştırması 2021. *38. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt 1*, s. 127-147.
- Esin, U. (1979) Tepecik excavations, 1973. *METU Keban Project 1973 Activities*, 97- 112.
- Esin, U. (1982). Tepecik excavations, 1974. *METU Keban Project 1974-1975 Activities*, 95-118.
- Esin, U. (2000). Tepecik kurtarma kazıları, Belli, O. (Ed.), *Türkiye arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*, (s. 123-129). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ezer, S. (2002). *Gaziantep bölgesi’nden çark yapımı bir çanak çömlek grubu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ezer, S. (2014a). Kültepe-Kanesh in the early bronze age, Atici, L., Kulakoglu, K., Barjamoviç, G. ve Fairbairn, A. (Ed.), *Current research at Kültepe-Kanesh: An interdisciplinary and integrative approach to trade networks, internationalism, and identity*, (s. 5-23). Atlanta, GA: Lockwood Press.
- Ezer, S. (2014b). Gedikli Karahöyük ve Tilmen Höyük plain simple ware / simple ware grupları ve isimlendirilmesi üzerine düşünceler, Özfirat, A. ve Uygun, Ç. (Ed.). *Uluslararası*

- çağlar boyunca Hatay ve çevresi arkeolojisi sempozyumu bildirileri*, (s. 227-238). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi
- Ezer, S., Yağız, K., Demirtaş, F. I. ve Özçiriş, M. (2014c). Adıyaman ili prehistorik ve protohistorik çağ 2013 yılı arkeolojik yüzey araştırmaları, 32. *Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt*, 175-192.
- Ezer, S. (2022). The place of the 3rd millennium BC in the cultural development of Adıyaman in the protohistoric period, Işıklı, M., Fidan, M., Türker, A. ve Yılmaz M. A. (Eds.). *MÖ III. binyılda Anadolu*. (s. 631-658). İstanbul: Ege Yayınları.
- Falb, C., Porter, A. ve Pruß, A. (2013), North Mesopotamian metallic ware, Jezirah stone ware, North-Mesopotamian grey ware and Euphrates banded wares, Lebeau, M. (Ed.), *ARCANE-IR 1. Ceramic*, (s.167-185). Turnhout: Brepols Publishers.
- Finkbeiner, U. (2007) Towards a better understanding of the ceramic traditions in the middle Euphrates region. *Varia Anatolica 19*. 117-138.
- Frangipane, M. (2000). The late chalcolithic/EB I sequence at Arslantepe. Chronological and cultural remarks from a frontier site, chronologies des pays du caucase et de L'Euphrate aux IV-III millenaires. *Varia Anatolica XI*, 439-471.
- Frangipane, M. ve Bucak, E. (2001). 1999 yılı Zeytinlibahçe Höyük araştırmaları, Tuna, N., Öztürk, J. ve Velibeyoğlu, J. (Ed.), *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 1999 yılı çalışmaları*, (s. 65-131). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Frangipane, M., Di Nocera, G. M. ve Siracusano, G. (2011) Zeytinlibahçe (Urfa) Höyük'teki araştırmalar: 2002 kazı sezonu, Tuna, N., ve O. Doonan (Ed.) *Ilisu ve karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 2002 yılı çalışmaları, cilt I*, (s.1 – 34). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Fugmann, E. (1958). *Hama, fouilles et recherches 1931-1938*. Copenhagen: Carlsberg
- Gerber, C. J. (2005) *Hassek Höyük III. Die frühbronzezeitliche keramik istanbuler forschungen band 47*. Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth.
- Goldman, H. (1956). *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus Vol. II-text-plate. from the neolithic through the bronze age*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.
- Hauptmann, H. (1981). Lidar Höyük 1980. *Anatolian Studies. Vol. 31*, 197-198.
- Hauptmann, H. (1983). Lidar Höyük, 1982. *Anatolian Studies Vol. 33*, 254-256.
- Hoh, M. R. (1981) Die keramik von Hassek Höyük. *İstanbul Mitteilungen 31*, 31-82.
- Holland, T. A. (2006a). *Excavations at Tell es-Sweyhat, Syria volume 2, part 1: text. Archaeology of the bronze age, Hellenistic and Roman remains at an ancient town on the Euphrates river*. Chicago: Oriental Institute Publications.
- Holland, T. A. (2006b). *Excavations at Tell es-Sweyhat, Syria volume 2, part 1: figures and plates. Archaeology of the bronze age, Hellenistic and Roman remains at an ancient town on the Euphrates river*. Chicago: Oriental Institute Publications.
- Jamieson, A. S. (1993) The euphrates valley and early bronze age ceramic traditions. *Abr-Nabrain 31*, 36-92.
- Jamieson, A. S. (2013a). Late reserved slip ware, Lebeau, M. (Ed.). *ARCANE-IR 1. Ceramic*, (s. 99-113). Turnhout: Brepols Publishers.
- Jamieson, A. S (2013b). Cyma-recta cups, Lebeau, M. (Ed.) *ARCANE-IR 1. Ceramic*, (s.115-126). Turnhout: Brepols Publishers.
- Kampschulte, I. ve Orthmann, W. (1984). *Graber des 3. Jahrtausends V. Chr. im Syrischen Euphrattal I. Ausgrabungen bei Tawi 1975 und 1978*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Kepinski, C. ve Ergeç, R. (1998). Les ceramiques de la prospection de Tilbeshar. *Anatolia Antiqua VI*, 155-172.

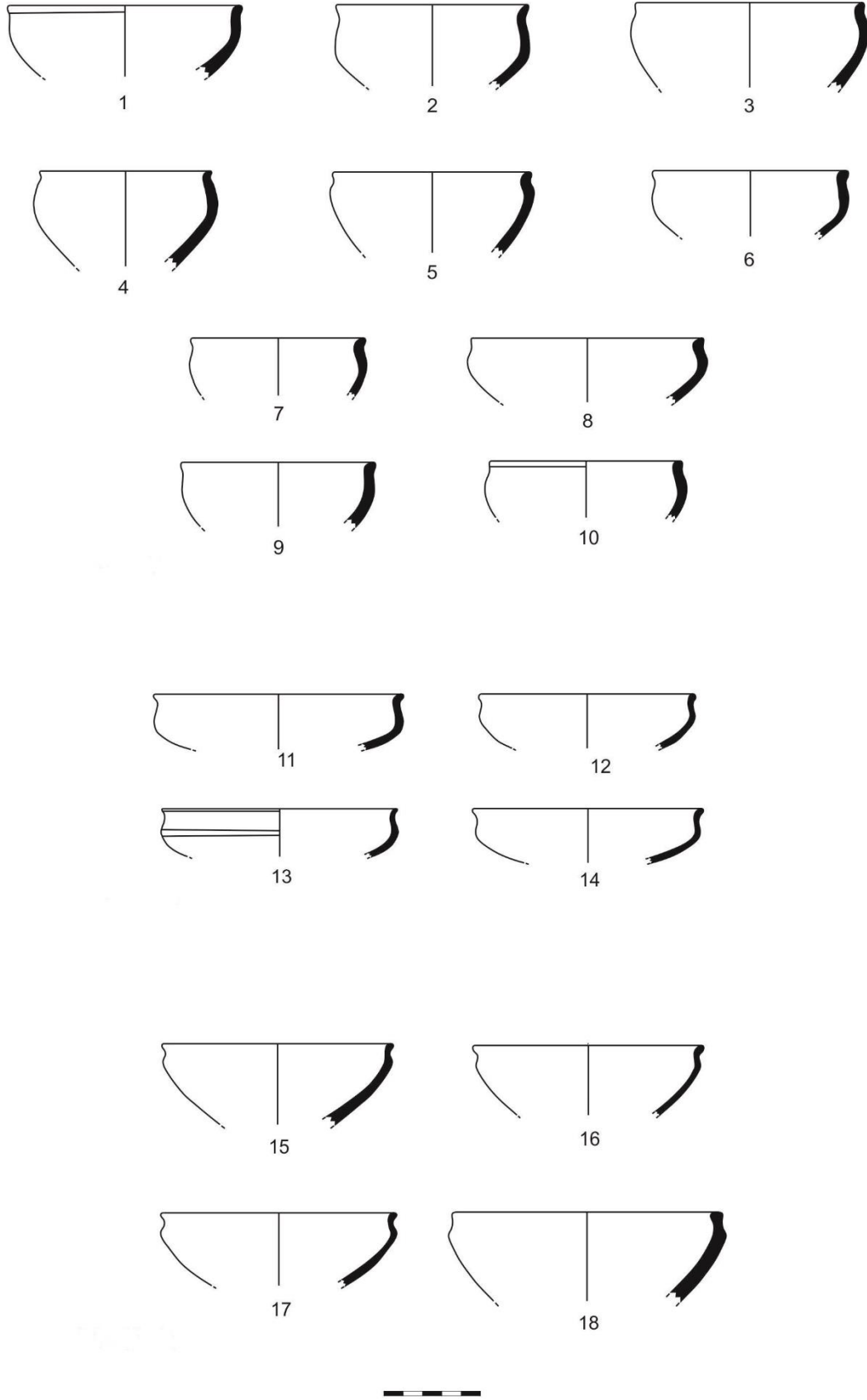
- Kepinski, C ve Ergeç, R. (2000). Tilbeshar 1999, occupations de la vallée du sajour de la fin du chalcolithique au bronze moyen. *Anatolia Antiqua VIII*, 215-225.
- Kühne, H. (1976). *Die keramik von Tell Chuera*. Berlin: Gebr. Mann Verlag.
- Marro, C., Tibet, A. ve Ergeç, R. (1998). Fouilles de sauvetage de Horum Höyük (province de Gaziantep): deuxième rapport preliminaire. *Anatolia Antiqua VI*, 349-378.
- Matthiae, P. (1980). *Ebla. An empire rediscovered*. New York: Doubleday & Company
- Mallowan, M. E. L. (1947) Excavations at Brak and Chagar Bazar, 1938, *Iraq IX*, 1-89.
- Mazzoni, S. (2013). Centralization and redistribution. The pottery assemblage of royal palace G, Matthiae, P. Ve Marchetti, N. (Ed.). *Ebla and its landscape. Early state formation in the ancient Near East*, (s. 89-110). Walnut Creek: Left Coast Press, Inc.
- Mellart, J. (1957). Anatolian chronology in the early and middle bronze age. *Anatolia Studies VII*, 55-88.
- Mellink, M. J. (1962). The prehistory of Syro-Cilica. *Bibliotheca Orientalis 19*, 5-6.
- Munsell (1975) *Munsell, munsell soil color charts*.
- Oates, J. (1981) Some late early dynastic III pottery from Tell Brak. *Iraq XLIV*, 205-220.
- Orthmann, W. (1989). *Halawa 1980 – 1986*. Bonn: Habelt.
- Ökse, A. T. (1999). Gre Virike 1998 araştırması, Tuna, N., ve Öztürk, J. (Ed.). *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik kültür varlıklarını kurtarma projesi 1998 yılı çalışmaları*, (s. 119-155). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Ökse, A. T. (2002). Gre Virike 2000 kazısı, Tuna, N. ve Velibeyoğlu, J. (Ed.). *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 2000 yılı çalışmaları*, (s. 241-285). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Ökse, A. T., Engin, A., Tekinalp, V. M., Dağ, H. U. ve Görmüş, A. (2001). Mezraa Höyük 1999 araştırması, Tuna, N. ve Velibeyoğlu, J. (Ed.). *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 1999 yılı çalışmaları*, (s. 187-232). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Özdoğan, M. (1977). *Aşağı Fırat havzası 1977 yüzey araştırmaları*. İstanbul: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Özgen, E. (1989). Oylum Höyük-1987. *X. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 95-102.
- Özgen, E. (1990). Oylum Höyük. A brief account of investigations conducted in 1987 and 1998. *Anatolica XVI*, 21-27.
- Özgen, E. ve Carter, E. (1991). Oylum Höyük, 1989, *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 259-268.
- Özgüç, N. (2009). *Samsat, Sümeysat, Samosata, Kumaha, Hahha, Hahhum*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özgüç, T. (1986). New observations on the relationship of Kültepe with Southeast Anatolia and North Syria during the third millennium B.C., Canby, J. V. ve Paroda, E. (Ed). *Ancient Anatolia. Aspects of change and cultural development. (Essays in Honor of Machteld J. Mellink)*, (s. 31-47). Madison: University of Wisconsin Press.
- Palmieri, A. (1981). Excavations at Arslantepe (Malatya), *Anatolian Studies XXXI*, 111-119.
- Peltenburg, E., Campbell, S. ve Croft, R. (1995). Jerablus- Tahtani, Syria 1992-94; preliminary report. *Levant XXVII*, 1-2.
- Piccione, P. ve Lemorini, C. (2012). Vessels, tools and space use at Arslantepe in period VI B2. Everyday life in an EB I village. *Origini XXXIV*, 279-299.
- Porter, A. (1995). Tell Banat-tomb I. *Damaszener Mitteilungen. Band 8*, 1-50.
- Porter, A. (1999). The ceramic horizon of the early bronze age in the upper Euphrates, G del Olmo, J. ve Montero, F. L. (Ed.), *Archeology of the upper Syrian Euphrates the Tishrin dam area*, (s. 311-320). Barcelona: AUSA
- Prag, K. (1970). The 1959 deep sounding at Harran in Turkey. *Levant 2*, 63-94

- Pruß, A. (2000). The metallic ware of upper Mesopotamia: definition, chronology and distribution, *chronologies des pays du caucase et de L'Euphrate aux IV-III millenaires, Varia Anatolica XI*, 193-204.
- Sagona, A. (1994). *East central Anatolia in the early bronze age, The Avşan Sites 3 Keban rescue excavations, Eastern Anatolia*. Ankara: British Institute of Archaeology at Ankara.
- Sconzo, P. (2013). Syrian bottles, Lebeau, M. (Ed.). *ARCANE-IR 1. Ceramic*, (s. 199-216). Turnhout, Belgium: Brepols.
- Sconzo, P. (2015). Ceramics, Finkbeiner, U., Novák, M., Sakal, F. ve Sconzo, P. (Ed.). *ARCANE IV. Middle Euphrates*, (s. 85-201). Turnhout, Belgium: Brepols.
- Schaeffer, C. A. F. (1969). *Ugaritica VI*. Paris: Geuthner.
- Schwartz, M. G. (1988). *A ceramic choronolgy from Tell Leilan Operation 1*. London: Yale University Press.
- Schwartz, M. G. (2001). The pottery from Selenkahiye 1972, 1974 and 1975, Van Loon, M. N. (Ed.). *Selenkahiye. Final report on the university of Chicago and university of Amsterdam excavations in the Tabqa reservoir, Northern Syria. 1967-1975*, (s. 223-341). İstanbul: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te İstanbul.
- Sertok, M. K. ve Ergeç, R. (1999). A new early bronze age cemetery: Excavations near the Birecik dam, Southeastern Turkey. Preliminary report (1997-98). *Anatolica XXV*, 87-107.
- Sertok, M. K. ve Kulakoğlu, F. (2001). Şaraga Höyük 1999 yılı kazısı sonuçları, Tuna, N., Greenhalgh, J. ve Velibeyoğlu, J. (Ed.). *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 2001 yılı çalışmaları*, (s. 453-486). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Thissen, L. C. (1985). The late chalcolithic and early bronze age pottery from Hayaz Höyük. *Anatolica XII*, 75-130.
- Thissen, L. C. (1989). An EB III pottery region between the Middle Euphrates and Khabur: New evidence from Tell Hammam et-Turkman, Haex, O. M. C., Curvers, H. H. ve Akkermans, P. M. M. G. (Ed.). *To the Euphrates and beyond: Archaeological studies in honour of Maurits N. Van Loon*, (s. 195-211). Rotterdam: A. A. Balkema.
- Thureau, D. F. ve Dunand, M. (1936). *Til Barsib*. Paris: Libriaire Orientalist, Paul Geuthner.
- Tibet, A., Marro, C. ve Ergeç, R. (1999). Horum Höyük 1997 çalışmaları. *XX. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 219-239.
- Tibet, A. ve Marro, C. (2001). Horum Höyük 1999 çalışmaları. *22. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 137-154.
- Welton, L. ve Cooper, L. (2013) Caliciform ware, Lebeau, M. (Ed.). *ARCANE-IR 1. Ceramic*, (s. 295-323). Turnhout, Belgium: Brepols.
- Wilkinson, T. J. (2004). *Excavations at Tell es-Sweyhat. Syria. Volume 1: On the margin of the Euphrates: Settlement and land use at Tell es-Sweyhat and in the upper lake Assad area, Syria*. Chicago: Oriental Institute Publications.
- Woolley, C. L. (1952). *Carchemish III*. London: The Trustees of the British Museum
- Yalçıklı, D. ve Tekinalp, V. M. (2004). Mezraa Höyük 2001 yılı kazıları, Tuna, N., Greenhalgh, J., Velibeyoğlu, J. (Ed.). *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 2001 yılı çalışmaları*, (s. 107-160). Ankara: Orta Doğu Üniversitesi.
- Yalçıklı, D. ve Tekinalp, V. M. (2011). Mezraa Höyük 2002 yılı kazısı, Tuna, N., ve Doonan, O. (Ed.). *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 2002 yılı çalışmaları, cilt I*, (s. 119-156). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

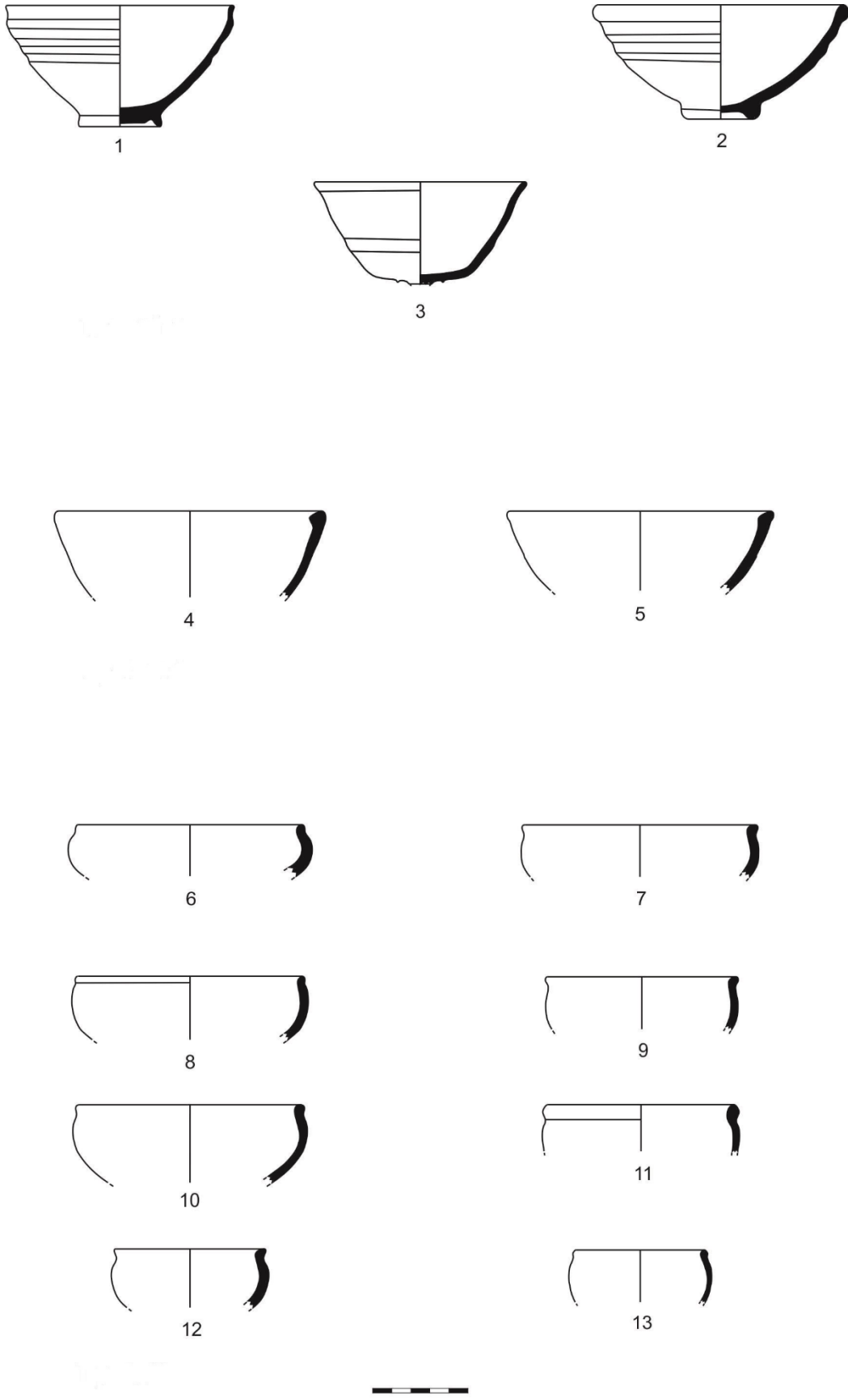
Ekler

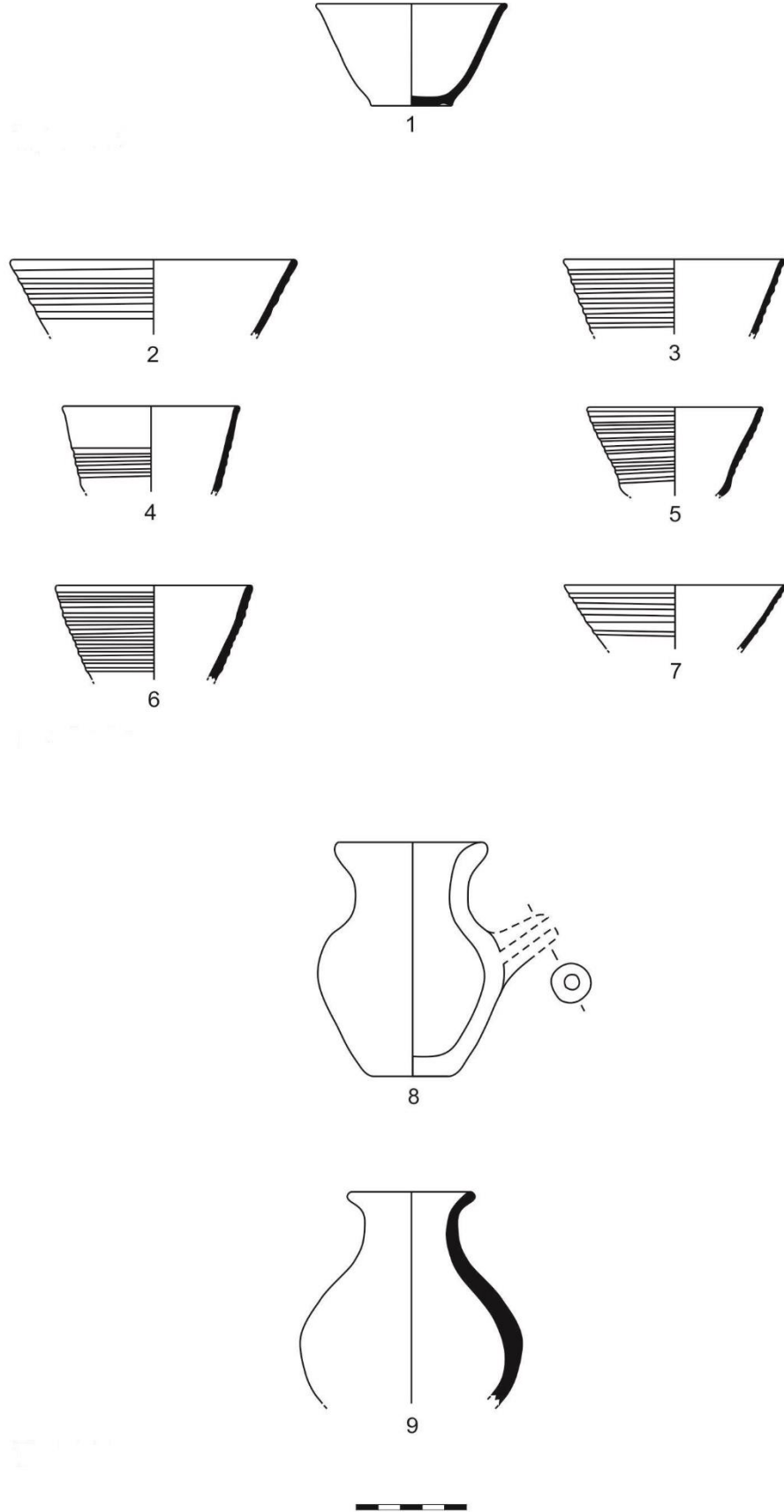
Şekil 1: Tabak (1), Kâse (2-9)

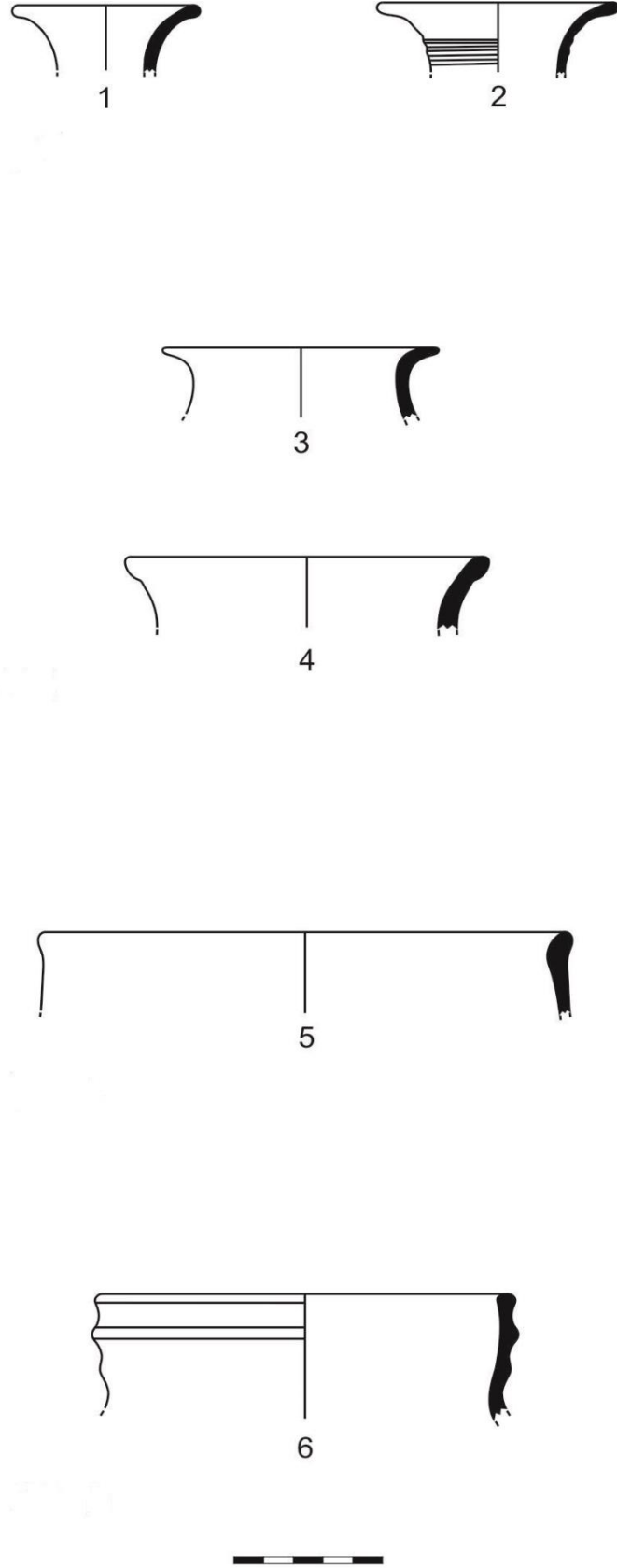
Şekil 2: Kâse (1-18)

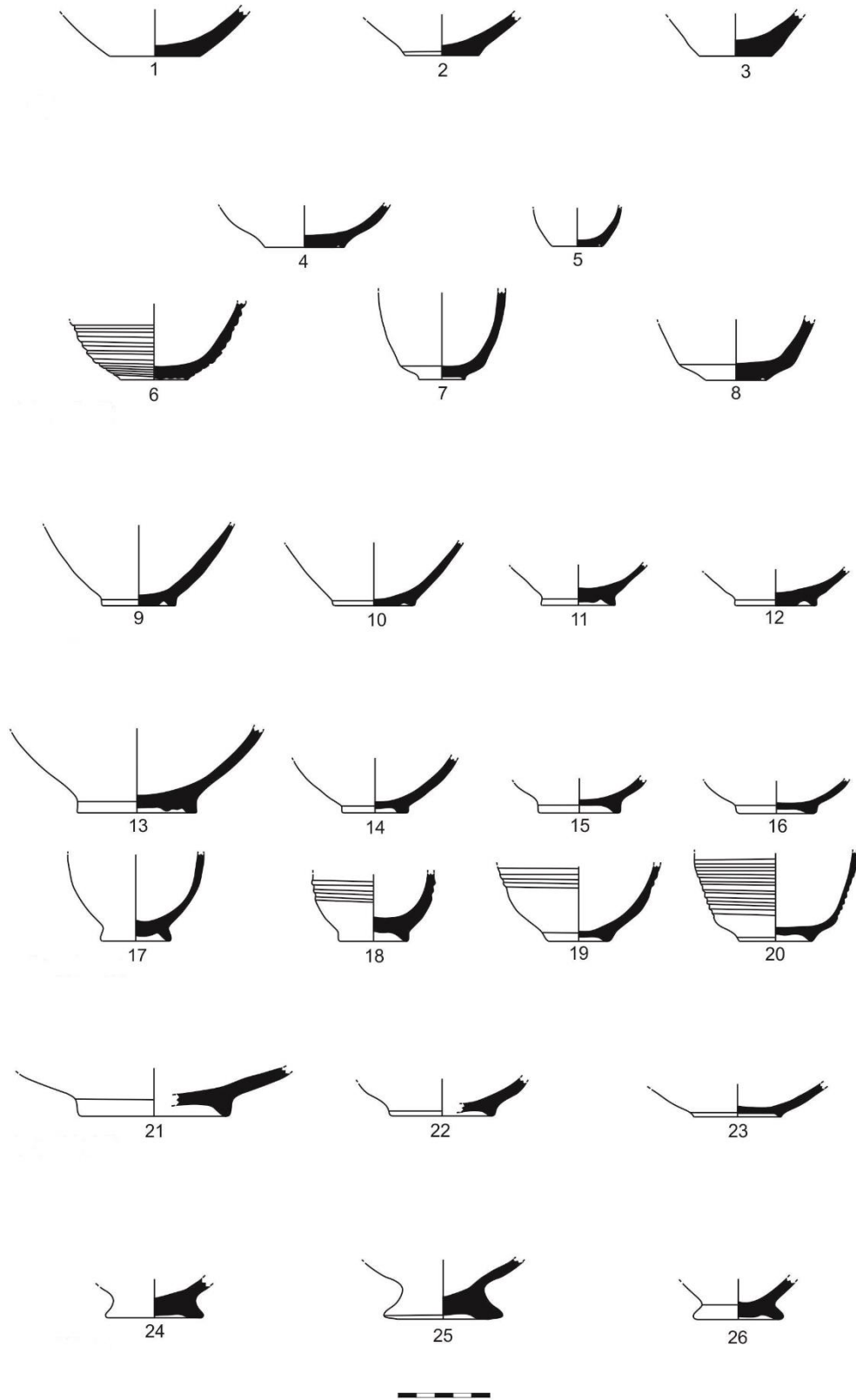
Şekil 3: Kâse (1-13)

Şekil 4: Bardak (1-7), Testi (8-9)

Şekil 5: Şişe (1-2), Vazo (3-4), Çömlek (5-6)

Şekil 6: Dipler (1-26)

Şekil 7: Tilmen Höyük ARYK grubu örnekler.

Şekil 8: Tilmen Höyük ARYK grubu örnekler.